

๔.๒ การสร้างเสริมสุขภาพ

ข้อที่/เนื้อหา	เจตนารมณ์/ความหมาย
หลักการสำคัญ ๑. การดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาระบบสุขภาพเพื่อให้เกิดสุขภาวะทั่วทั้งสังคมอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนบุคคล ชุมชน ประชาชนกลุ่มต่างๆ ให้สามารถจัดการหรือพัฒนาสุขภาพของตน ชุมชนและกลุ่ม รวมทั้งจัดการกับปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพได้อย่างเหมาะสม	- ปัจจุบันการสร้างเสริมสุขภาพไม่ได้เป็นเพียงระบบย่อยของระบบสุขภาพ แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาระบบสุขภาพสู่เป้าหมายในภาพรวม ตามหลักการ“สร้างนำซ่อม” โดยรับผลจากการกำหนดนโยบายป้องกันควบคุมโรคและปัจจัยคุกคามสุขภาพด้วย อันจะนำไปสู่การลดการเจ็บป่วย การพิการและการตายที่ไม่สมควรและลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ^๑ ทั้งนี้ นิยามการสร้างเสริมสุขภาพของประเทศไทยได้ขยายขอบเขตจากกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอนามัยส่วนบุคคลและอนามัยสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนบุคคล ชุมชน รวมถึงประชาชนกลุ่มต่างๆ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ ให้สามารถจัดการหรือพัฒนาสุขภาพของตนชุมชนและกลุ่ม รวมทั้งพัฒนาหรือยกระดับการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ (Health Risk factors) ไปสู่การจัดการกับปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ (Social Determinants of Health: SDH) ทั้งด้านบวกและลบ

^๑ รายงานของคณะกรรมการปฏิรูประบบสาธารณสุข สภาปฏิรูปแห่งชาติ วาระที่ ๒๓ ระบบการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค หน้า ๘๒

ข้อที่/เนื้อหา	เจตนารมณ์/ความหมาย
๒. การพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพต้องเกิดจากการทำงานร่วมกันและเสริมพลังกันของภาคส่วนต่างๆ ทั้งในและนอกภาคสุขภาพ ตามหลักการ “ทุกนโยบายห่วงใยสุขภาพ” โดยนำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพมาประกอบในการกำหนดและตัดสินใจทางนโยบายทุกด้าน เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบอันเป็นอันตรายทางสุขภาพ	- การพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพ เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของการสร้างเสริมสุขภาพ ขณะเดียวกัน สุขภาพ แม้จะไม่ใช่เป้าหมายหลักของนโยบายสาธารณะทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นทางสังคม เศรษฐกิจหรืออื่นๆ แต่ก็เป็นหนึ่งในผลพวงของนโยบายหรือโครงการพัฒนาด้วย การพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพจึงเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกหน่วยงาน/ภาคส่วนของสังคม ไม่ใช่เฉพาะภาคส่วนสุขภาพเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามหลักการ “ทุกนโยบายห่วงใยสุขภาพ” (Health in All Policies) ที่มุ่งให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบร่วมกันแบบเสริมพลัง เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบทางสุขภาพที่เป็นอันตราย และให้เกิดนโยบายสาธารณะระหว่างภาคส่วนต่างๆ ที่จะนำไปสู่การทำให้สุขภาพประชากรและความเป็นธรรมทางสุขภาพดียิ่งขึ้น
ภาพพึงประสงค์ ๑. ประชาชนทุกกลุ่มวัย รวมถึงผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสในสังคม และกลุ่มคนที่มีความจำเพาะทางสุขภาพ ได้รับการสร้างเสริมสุขภาพอย่างเหมาะสมกับสถานะความจำเป็นทางสุขภาพ รวมทั้งการพัฒนาทักษะสุขภาพส่วนบุคคล ผ่านการสร้างความรู้เท่าทันด้านสุขภาพ	- ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ขณะที่ผู้พิการเป็นกลุ่มประชากรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตาม ซึ่งทั้งสองกลุ่มต่างมีความจำเพาะและต้องการรูปแบบการดูแลสร้างเสริมสุขภาพที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับเด็กและเยาวชน สตรี ผู้ด้อยโอกาสในสังคม และกลุ่มคนที่มีความจำเพาะทางสุขภาพจะต้องมีสิทธิได้รับการดูแลสุขภาพตาม มาตรา ๖ พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐ ด้วย อย่างไรก็ตาม การสร้างเสริมสุขภาพก็ควรเป็นไปตามแนวทางที่จะทำให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ สามารถจัดการสุขภาพตน ชุมชนและกลุ่มได้ ซึ่งควรใช้ภารกิจหนึ่งตามกรอบแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพตามกฎบัตรออกดตาวา คือ การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารสุขภาพเพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพให้แก่ประชาชน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันตนเองด้วย

ข้อที่/เนื้อหา	เจตนารมณ์/ความหมาย
๒. ชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศทั้งชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และชุมชนเชิงความสัมพันธ์แบบอื่นๆ มีศักยภาพในการเรียนรู้และจัดการสร้างเสริมสุขภาพที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนได้ด้วยตนเอง ผ่านการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ โดยมีชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นฐาน และมีนโยบายระดับประเทศสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน	- ชุมชนทุกประเภทเป็นฐานสำคัญของการจัดการตนเองในด้านการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการจัดการภัยคุกคามสุขภาพได้มากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพคนและองค์กรในทุกระดับผ่านการพัฒนาความเข้มแข็งของกิจกรรมสำคัญในชุมชน เช่น การจัดการกองทุนสุขภาพตำบล ระบบสวัสดิการชุมชน การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล การดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ร่วมแห่งชาติว่าด้วยระบบสุขภาพะชุมชน เป็นต้น
๓. สิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมของชุมชนทุกรูปแบบ ได้รับการพัฒนาให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี โดยรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนร่วมกับชุมชน เช่น การมีพื้นที่สาธารณะ ระบบจัดการสุขภาพะชุมชนทั้งชุมชนเกษตร อุตสาหกรรม และชุมชนเมือง การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อผู้พิการและผู้สูงอายุ เป็นต้น	- พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๕ บัญญัติให้บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ซึ่งรูปแบบของสภาพแวดล้อมของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีแนวโน้มการขยายตัวของชุมชนเมือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยการสนับสนุนจากรัฐ ภาคเอกชนและประชาชนจึงควรร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนตนเอง

ข้อที่/เนื้อหา	เจตนารมณ์/ความหมาย
๔. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ มีความพร้อมในการปฏิบัติการรองรับภารกิจการสร้างเสริมสุขภาพ ครอบคลุมถึงการพัฒนาลีข่วงแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาศักยภาพด้านสุขภาพให้กับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประชาชนกลุ่มต่างๆ รวมถึงการดูแลเอาใจใส่ต่อนโยบายสาธารณะที่กระทบต่อสุขภาพ และการปรับปรุงระบบบริการสาธารณสุขที่เอื้อต่องานสร้างเสริมสุขภาพ รวมทั้งการส่งต่อการดูแลสุขภาพของชุมชนและสถานบริการสาธารณสุขแบบไร้รอยต่อ	- การสร้างเสริมสุขภาพควรดำเนินการตามกรอบคิดที่เน้นการบริหารจัดการในระดับพื้นที่ โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมในการปฏิบัติการรองรับภารกิจ ๕ ประการ ตามกรอบแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ ตามกฎบัตรออกดตาว่าได้แก่ ๑) สร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ ๒) สร้างลีข่วงแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ๓) เสริมสร้างกิจกรรมของชุมชนให้เข้มแข็ง ๔) พัฒนาศักยภาพส่วนบุคคล และ ๕) ปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพ เพื่อสนับสนุนให้บุคคล ชุมชน ประชาชนกลุ่มต่างๆ มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการระบบสร้างเสริมสุขภาพโดยตนเองได้ ขณะที่หน่วยงานรัฐส่วนกลางมีบทบาททางนโยบาย มาตรการและการจัดระบบงบประมาณสนับสนุนการสร้างสุขภาพเข้มแข็งของระบบ

ข้อที่/เนื้อหา	เจตนารมณ์/ความหมาย
๕. นวัตกรรมการสร้างเสริมสุขภาพที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และมีหลักฐานสนับสนุนถึงความสำเร็จได้รับการส่งเสริมให้เกิดขึ้น โดยสามารถตอบสนองต่อการจัดการกับปัญหาสุขภาพใหม่ ปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ และความต้องการของภาคส่วนต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของสังคม รวมถึงตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนทุกกลุ่มวัย ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสในสังคม และกลุ่มคนที่มีความจำเพาะทางสุขภาพ	- การสร้างเสริมสุขภาพเป็นการส่งเสริมการพัฒนาบุคคล ชุมชนและประชาชนกลุ่มต่างๆ ให้มีศักยภาพในการดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งปัญหาทางสุขภาพมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามพัฒนาการของสังคม สภาวะทางสุขภาพ เทคโนโลยี และปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องสนับสนุนให้มีการพัฒนากลไก วิธีการใหม่ๆ ที่เป็นนวัตกรรมเพื่อตอบสนองต่อปัญหาใหม่ๆ และต่อความต้องการของภาคส่วนต่างๆ ที่หลากหลาย และมีพลวัต ทั้งนวัตกรรมด้านมาตรการ ปฏิบัติการและกิจการสังคม
๖. กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะทุกระดับนำหลักการ “ทุกนโยบายห่วงใยสุขภาพ” แปลงไปสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยทุกภาคส่วนมีความเข้าใจเรื่อง “สุขภาพ” ในมิติที่กว้างขึ้น และตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่อผลกระทบทางสุขภาพจากนโยบายสาธารณะ	- การสื่อสารสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพในมิติที่กว้าง ตามคำจำกัดความใน พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐ และทิศทางระบบสุขภาพ “สร้างนำซ่อม” จะช่วยขยายความเข้าใจในหลักการเรื่อง “ทุกนโยบายห่วงใยสุขภาพ” ข้ามไปยังภาคส่วนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกภาคสุขภาพ ทำให้สามารถนำหลักการดังกล่าวไปแปลงสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลในการสร้างเสริมสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Healthy Public Policy Process: PHPPP)